

17.8.2017

FI.PLM.2017-3138
294/40.99.00/2017

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö

Oikeusministeriö

OM:n lausuntopyyntö OM 1/559/2011, 18.5.2017

Lausunto pohjoismaisen saamelais sopimuksen mahdollisen kansallisen voimaansaattamisen edellytyksistä

Yleistä

Oikeusministeriö on pyytänyt puolustusministeriöltä lausuntoa pohjoismaisen saamelais sopimuksen mahdollisen kansallisen voimaansaattamisen oikeudellisista edellytyksistä. Puolustusministeriön lausunto on valmisteltu yhteistyössä puolustusvoimien kanssa. Puolustushallinnon toimintaan liittyen sopimuksesta nousevat erityistarkasteleluun saamelaisten itsemääräämisoikeutta koskeva 4 artikla, neuvotteluja koskevat artiklat 17 ja 18, kielellisiä oikeuksia koskeva 21 artikla sekä maata ja vettä koskeva IV luku.

Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeutta koskevan **4 artiklan** sisältö ja merkitys on sopimustekstin perusteella jossain määrin epäselvä. Se vaikuttaa laajemmalla kuin perustuslain 17 § 3 momentissa säädetty saamelaisten oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä perustuslain 121 §:n 4 momentissa säädetty saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto kotiseutualueellaan.

Puolustushallinnon kannalta on tärkeää, että sopimuksen 4 artiklan mukainen saamelaisten itsemääräämisoikeus ei vaikuta perustuslain 127 §:ssä säädettyyn maanpuolustusvelvollisuuteen ja sen nojalla säädettyyn asevelvollisuuteen.

Neuvottelut

Neuvotteluja koskevan **17 artiklan** (neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa) määräys vaikuttaa saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995, 9 §) säädettyä neuvotteluelvoitetta laajemmalla. Saamelaiskäräjistä annetun lain mukaan neuvottelut tulee muiden edellytysten täytyessä käydä, kun on kyse saamelaisten *kotiseutualueella* tapahtuvista toimenpiteistä. Sopimuksen 17 artiklassa ei tällaista alueellista rajausta ole.

Sopimuksen **18 artikla** (neuvottelut muiden saamelaisia edustavien tahojen kanssa) vaikuttaa laajentavan viranomaisien neuvotteluelvoitetta entisestään voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna. Se laajentaa neuvotteluelvoitteen koskemaan alueellisia ja vähämerkityksellisempiä vaikutuksia omaavia toimenpiteitä.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

17.8.2017

FI.PLM.2017-3138
294/40.99.00/2017

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö

Lisäksi neuvotteluista määrätään sopimuksen **32 artiklassa** (luonnonvarojen hallinnointi), mutta sen suhde sopimuksen 17 ja 18 artiklaan jää jossain määrin epäselväksi.

Puolustusvoimien toiminnassa neuvottelut saattavat lisääntyä sopimuksen voimaansaattamisen myötä erityisesti sen 18 artiklan johdosta. Neuvottelut muiden saamelaisia edustavien tahojen kanssa voisivat sopimuksen johdosta tulla kyseeseen esimerkiksi sovittaessa tai päätettäessä puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 14 §:n mukaisesti kiinteistön tilapäisestä käyttöönotosta. Neuvotteluja voisi olla tarpeen käydä artiklassa mainittujen saamelaistahojen kanssa, vaikka nämä eivät olisikaan kiinteistön omistajia tai haltijoita. Toisaalta neuvottelut erityisesti paliskunnan kanssa voivat tällaisessa tilanteessa jo nyt tulla kyseeseen poronhoitolain (848/1990, 53 §) nojalla.

Varsinaisia lainsäädännöllisiä esteitä sopimuksen voimaansaattamiselle ei näiltä osin tässä vaiheessa tunnisteta.

Saamen kieli

Sopimuksen **21 artiklassa** määrätään saamen kielen käytöstä. Sen 2 kappaleen mukaan saamelaisalueilla on voitava hyväksyä ja käyttää saamenkielisiä *maantieteellisiä nimiä*. Säännöksen merkitys on jossain määrin puolustushallinnolle epäselvä. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan sopimusmääräys ei kuitenkaan liene tulkittavissa niin, etteikö paikoista voisi käyttää rinnakkain niiden suomen- ja saamenkielistä nimeä tai etteikö viranomainen (esim. puolustusvoimat) voisi omassa toiminnassaan käyttää paikoista yksin niiden suomenkielisiä nimiä.

Artiklan 3 kappaleen mukaan saamelaisilla on *oikeus käyttää saamen kieltä asioitaessa viranomaisten kanssa saamelaisalueilla*. Tämän oikeuden sisällöllinen laajuus ja suhde saamen kielilain (1086/2003) säädettyyn on jossain määrin epäselvä.

Saamelaisten kotiseutualue kuuluu puolustusvoimien Lapin aluetoimiston toimialueeseen (puolustusvoimien aluetoimistoista annettu VNA 539/2013, 1 § 12 k). Lapin aluetoimisto on puolustushallinnon tulkinnan mukaan saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu viranomainen, jonka toimintaan saamen kielilakia sovelletaan.

Lapin aluetoimisto käännättää kutsuntakuulutukset ja muun kutsuntoihin liittyvän asiakirjamateriaalin saamen kielille, ja materiaali lähetetään saamen kielialueella olevien kuntien kutsunanalaisille suomen- ja saamenkielisenä. Kutsuntatilaisuuksissa paikalla on tarvittaessa saamen kielen taitoinen henkilö tai tulkki. Asevelvollisten kirjallisiin yhteydenottoihin liittyvät asiakirjat käännetään tarvittaessa saamen kielille.

Sopimusmääräykset vaikuttavat tältä osin olevan sopusoinnussa voimassaolevan lainsäädännön ja käytännön kanssa.

Perusteellisempaa tarkastelua puolustushallinnossa käytiin sen osalta, voitaisiinko 21 artiklan 3 kappaleen ("*saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä - - asioitaessa viranomaisten kanssa saamelaisalueilla*") nähdä velvoittavan puolustusvoimat tarjoamaan opetusta saamen kielellä.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan sopimuksen 21 artiklan 3 kappale ei ole tulkittavissa niin, että se velvoittaisi puolustusvoimat tarjoamaan Jääkäriprikaatissa Sodankylässä asevelvollisille opetusta saamen kielellä. Tätä tulkintaa tukee ensinnä se, että asevelvollisuuden suorittaminen ei puolustusministeriön näkemyksen mukaan ole

17.8.2017

FI.PLM.2017-3138
294/40.99.00/2017

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö

sopimuksessa tarkoitettua viranomaisessa asiointia, vaan perustuslaissa säädetyn maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä. Toiseksi tulkintaa tukee se, että sopimuksessa on opetusta koskeva artikla 23, jossa määrätään oikeudesta saada peruskoulussa tai vastaavalla koulutusasteella saamenkielistä opetusta saamelaisalueilla. Puolustusvoimien asevelvollisille antama opetus ei ole sopimuksessa tarkoitettua opetusta, vaan osa puolustusvoimien lakisääteiseen tehtävään, Suomen sotilaallinen puolustaminen, kuuluvaa sotilaskoulutuksen antamista. Asevelvolliselle puolustusvoimien opetukseen osallistuminen on maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä. Jääkäriprikaati joukko-osastona ei myöskään ole sellainen valtion viranomainen, johon sovellettaisiin voimassa olevaa saamen kielilakia.

Oikeus asiointiin Lapin aluetoimiston kanssa saamen kielellä on voimassa palvelusai-kanakin.

Maahan ja veteen kohdistuvat oikeudet

Sopimuksen **IV lukuun** on koottu maahan ja veteen kohdistuvia oikeuksia koskevat määräykset. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan luvussa olevat määräykset eivät voi olla tulkittavissa siten, että puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien hoitamisen sopimuksen käsittämällä alueella estyy.

Puolustusvoimien joukko-osastoista lähimpänä saamelaisten kotiseutualueetta (laki saamelaiskäräjistä, 4 §) sijaitsee Jääkäriprikaati, joka toimii Rovaniemellä ja Sodankylässä. Jääkäriprikaati kuten myös eräät puolustusvoimien pohjoiset harjoitus- ja ampuma-alueet (Hukkakero, Rovajärvi, Kyläjärvi ja Mellankangas) sijaitsevat poronhoitolain (2 §) mukaisella poronhoitoalueella. Puolustusvoimat käy paliskuntien kanssa neuvotteluita (poronhoitolaki, 53 §) toiminnastaan, jolla on vaikutuksia poronhoitoon, ja korvaa toiminnastaan poronhoidolle aiheutuvia vahinkoja.

Puolustusvoimien edellä kerrottu, poronhoitoalueelle sijoittuva toiminta on puolustusvoimien toiminnan, lakisääteisten tehtävien hoitamisen, valmiuden ylläpidon ja viime kädessä kansallisen turvallisuuden kannalta hyvin merkittävää, eikä se ole siirrettävissä poronhoitoalueen eteläpuolelle. Näin ollen Pohjoismaisen saamelaissopimuksen voimaansaattaminen ei saa heikentää puolustusvoimien toimintamahdollisuuksia alueella.

Hallitusneuvos,
lainsäädäntöjohtajana

Hanna Nordström

Hallitussihteeri

Aino Lehto

Tiedoksi Kansliapäällikkö Juusti
Osastopäällikkö Penttilä
PLM RO
PLM PO
Pääesikunta